

Rešerše I.

Míra strukturovanosti výzkumných rozhovorů feministickou optikou

V oblasti feministické diskuze o formální podobě rozhovorů, coby metodě používané při výzkumu, se silně promítá obecnější problematika srovnávání kvantitativního a kvalitativního přístupu (Ramazanoglu, & Holland, 2002). Rozhovor tak představuje jednu z konkrétních metod, na níž lze (díky různým mírám strukturovanosti rozhovorů) pozorovat výhody i nevýhody plynoucí z extrémního či kompromisního pojetí kvantitativního a kvalitativního výzkumu.

Základní rozdělení výzkumných rozhovorů počítá s kategorií standardizovanou (strukturovanou), nestandardizovanou (nestrukturovanou) a částečně standardizovanou (semi-strukturovanou). O míře standardizace rozhoduje podoba otázek – v případě nestandardizovaného rozhovoru *má tazatel jen velice obecný plán, a ten nezahrnuje výčet otázek, jejich znění ani jejich pořadí.* (Disman, 2002, str. 308) Směrem k jeho standardizovanému protipólu se pak přítomnost jmenovaných tří složek zvyšuje. V odborné literatuře se lze setkat i s různými obměnami této základní typologie – například Hammersley a Atkinson tvrdí, že dělení na „strukturované“ a „nestrukturované“ není podstatné – jde hlavně o rozlišení mezi standardizovaným (pokud výzkumník nereaguje na průběh rozhovoru a odpovědi flexibilně) a reflexivním rozhovorem (cit. podle O'Connell Davidson, & Layder, 1994).

Podle Westmarland (2001) feministický výzkum upřednostňuje především částečně strukturované a nestrukturované formy rozhovorů, *ve snaze zprostředkovat hlubší procítění pro silnější emociální blízkost ke studované osobě* (str. 8). Jasně strukturovaný rozhovor by ovšem ve výzkumu nemusel být problémem, pokud by nehrozilo výrazné riziko, že formulace otázek i jejich jasný způsob vyhodnocování bude podléhat silně zažitému a společensky uznávanému vědeckému přístupu, který z velké části neumí zpracovat tzv. ženskou zkušenost. Androcentrické zaměření vědy, které určitým způsobem znevýhodňuje pozici žen, je často možné nalézt i v používaném vědeckém jazyce (Hesse-Biber, & Yaiser, 2004).

Feministická kritika strukturovaného rozhovoru se sice principiálně pohybuje v rámci kritiky kvantitativního přístupu, má však i určitá specifika. Někteří autoři konkrétně přisuzují standardizovaným rozhovorům pozici metody, která *symbolizuje, lépe než jiné metody,*

omezení kvantitativního výzkumu. (Bryman, & Bell, 2007, str. 124). Strukturovaný rozhovor v rámci kvantitativního přístupu je tedy feministickou optikou nahlížen spíše jako sám o sobě nedostačující, protože je značně omezen současnou pozicí vědy, ale zejména nerovným vztahem mezi výzkumníkem a zkoumanou osobou.

Právě nerovný vztah, který při strukturovaném rozhovoru vzniká mezi výzkumníkem a subjektem, je dalším z výrazných protiargumentů feministického přístupu. *Výzkumník přijímá informace od zkoumaného subjektu a nedává mu nic na oplátku.* Může tak vzniknout pocit zneužití, přičemž to je přesně to, *proti čemuž feministická sociologie bojuje* (Bryman, & Bell, 2007, str. 124). Problém může být vztažen také na samotný vztah feministická výzkumnice – dotazovaná žena. Oakley v tomto ohledu například tvrdí, že v mnoha situacích je dotazování pouze podle schématu z učebnic jednoduše nezodpovědné a nevhodné (sama dělala rozhovory o porodech). Konkrétně feministická výzkumnice by si měla být vědoma efektu svých otázek směřovaných na dotazovanou ženu a umět reagovat na jednotlivé odpovědi individuálně (cit. podle Bryman, & Bell, 2007).

Tradičnímu přístupu, který bývá využíván zejména ve strukturovaném rozhovoru, bývá podle Malhotry (1998) rovněž vyčítáno, že subjekty typicky poskytují informace, nad nimiž nemají žádnou kontrolu. Podle autorky lze podniknout určitou pozitivní významovou změnu - použít záměnu označení „subjekt“ na „účastníka“. Je rovněž možné dotazované zapojit do malých diskusních skupin, zároveň fungujících jako skupiny podpůrné. Zcela respektováno by podle Malhotry (1998) mělo být i jejich právo konkrétní informaci neposkytnout a v následujících otázkách by výzkumník neměl tyto odpovědi již nijak nevybíhat.

Feministický přístup k výzkumnému rozhovoru samozřejmě neobsahuje pouze kritiku nebo negativní vymezení. Oakley například při snaze o popis co nejideálnějšího způsobu vedení výzkumných rozhovorů, které budou brát v potaz ženskou pozici a situaci ve společnosti, definovala tři vlastní základní pravidla pro vedení výzkumného interview: *nechovat se vykořisťovatelsky, poskytnou informace a zpětnou vazbu, kterou dotazovaný žádá, zdokumentovat životní příběhy dotazovaných žen* (cit. podle Bristow, & Esper, 1998, str. 70-71). Mnoho feministických výzkumnic a výzkumníků tak využívá při rozhovorech spíše konverzační styl a obejde se bez (nebo pouze s minimalizovanou verzí) dopředu připraveného dotazníku. Cílem těchto záměrně co nejméně strukturovaných výzkumných metod má být

označení výsledné nahrávky nebo textu za vědomost, nejen za zdroj informací (Ackerly, & Stern, & True, 2006).

Toto je výborná práce, takhle to má vypadat !

Použité zdroje:

Ackerly, B. A., & Stern, M., & True, J. (2006). *Feminist Methodologies for International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bristow, A. R., & Esper, J. A. (1998). A Feminist Research Ethos. In: *A Feminist Ethic for Social Science Research*. New York: The Edwin Mellen Press.

Bryman, A., & Bell., E. (2007). *Interviewing in Qualitative Research*. (Online, 18. 4. 2012). Dostupné na: <http://www.comp.dit.ie/dgordon/Podcasts/Interviews/chap15.pdf>.

Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Hesse – Biber, S. N., Yaiser, M. L. (2004). *Feminist Perspectives on Social Research*. New York: Oxford Univeristy Press.

Manhotra, V. A. (1998). Research as Critical Reflection. In: *A Feminist Ethic for Social Science Research*. New York: The Edwin Mellen Press.

O'Connell Davidson, J., & Layder, D. (1994). *Methods Sex and Madness*. London: Routledge.

Ramazanoglu, C., & Holland, J. (2002). *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. London: SAGE Publications.

Westmarland, N. (2001). The Quantitative/Qualitative Debate and Feminist Research: A Subjective View of Objectivity. In: *Forum: Qualitative Social Research, 2001, 2/13*. (Online, 18. 4. 2012). Dostupné na: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/974/2125>.